



บทที่ 5

## สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

### สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้ มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญทางการ เมืองการปกครองที่ เกี่ยวข้องกับการศึกษาต่อระดับการ เรียนด้านประชาธิปไตย ในการศึกษาภาคบังคับ พุทธศักราช 2542 โดยใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ เดลฟาย (Delphi Technique) ซึ่งตัวอย่าง ประชากรคือ ผู้เชี่ยวชาญทางการ เมืองการปกครองไทยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา จำนวน 22 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามปลาย เปิด และชุดของแบบสอบถามตาม เทคนิค เดลฟาย จำนวน 3 รอบด้วยกัน แบบสอบถามรอบแรก เป็นแบบสอบถามปลาย เปิด จำนวน 5 ข้อ สอบถามผู้เชี่ยวชาญ ในเรื่องดังต่อไปนี้

1. การ เมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทย ในพุทธศักราช 2542
2. บุคลิกภาพของคนไทยที่จะส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตย ในพุทธศักราช 2542
3. แนวทางในการพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยแก่นัก เรียนในการศึกษาภาคบังคับ
4. บทบาทของครูในการส่งเสริมและพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยแก่นัก เรียนใน พุทธศักราช 2542
5. เนื้อหาสาระและกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยที่ควรจัดให้นักเรียน ในการศึกษาภาคบังคับ พุทธศักราช 2542

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามรอบแรกมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อสร้างแบบ สอบถามรอบที่ 2 จำนวน 111 ข้อ ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ช่วงคะแนน นำข้อมูล จากแบบสอบถามรอบที่ 2 มาคำนวณหาค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ เลือกข้อความที่มีค่า มัธยฐานตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป มาสร้าง เป็นแบบสอบถามรอบที่ 3 จำนวน 87 ข้อ ซึ่งใช้ข้อความเดิม แต่เพิ่มตำแหน่งของมัธยฐาน พิสัยระหว่างควอไทล์ และตำแหน่งคำตอบในแบบสอบถามรอบที่ 2 ที่ผู้เชี่ยวชาญได้ตอบไว้ ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญทบทวนคำตอบ เดิม จากนั้นจึงนำข้อมูลจากแบบสอบถาม รอบที่ 3 มาวิเคราะห์หาค่ามัธยฐาน ฐานนิยม ค่าความแตกต่างระหว่างมัธยฐานกับฐานนิยม ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ เพื่อศึกษาทัศนคติที่สอดคล้องกันในแต่ละข้อความของผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำ

มาสรุป เป็นพรรณณะของผู้เชี่ยวชาญทางการเมือง การปกครองที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคู่  
 ประสพการณ์การ เรียนด้านประชาธิปไตยในการศึกษาภาคบังคับ พุทธศักราช 2542 ดังนี้

ตอนที่ 1 การเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยของไทย ในพุทธศักราช 2542

### 1. สภาพโดยทั่วไปของการเมืองการปกครองไทย

- 1.1 การเมืองจะมีธุรกิจ เป็นฐานสนับสนุนและมีลักษณะทุนนิยมผูกขาด
- 1.2 การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองของไทยจะไม่รวดเร็ว  
 และรุนแรง เนื่องจากมีหน่วยงานที่พยายามรักษาสภาพเดิมเอาไว้ พยายามควบคุมกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทางการเมือง
- 1.3 มีความสัมพันธ์อย่างมากกับการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะ  
 ในเขต เอเชียแปซิฟิก
- 1.4 การเมืองการปกครองของไทยหากยังไม่เป็นประชาธิปไตยที่  
 แท้จริง อาจเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมภายในสังคม เช่น  
 ผู้มีอำนาจกลุ่มผลประโยชน์ โครงสร้างการบริหารในระดับต่าง ๆ
- 1.5 สภาพสังคมแบบพหุนิยม (Pluralism) จะมีมากขึ้นทำให้กลุ่ม  
 หนึ่งกลุ่มใดครอบงำการเมืองได้ลำบาก จะมีแรงถ่วงดุลย์จาก  
 กลุ่มต่าง ๆ เช่น สื่อมวลชน นักศึกษาและทหาร

### 2. สภาพของสถาบันทางการเมือง

รัฐบาลแสดงบทบาทในการประสานผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มซึ่งจะมีผล  
 ต่อความมั่นคงของรัฐบาลเอง ส่วนการทำงานของรัฐสภาจะมีระบบและแผนงานมากขึ้น ได้รับการ  
 พัฒนาให้มีลักษณะเป็นที่พึ่งและเป็นความหวังของประชาชนมากขึ้น

### 3. ลักษณะกลุ่มผลประโยชน์

กลุ่มธุรกิจจะมีบทบาททางการเมืองเพิ่มขึ้นโดยใช้การเลือกตั้ง เป็น  
 เป็นเครื่องมือที่จะช่วยสร้างความชอบธรรมในการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง ในเรื่องการจัดสรร  
 หรือการประสานผลประโยชน์จะเป็น เครื่องมือสำคัญในการรักษาอำนาจทางการเมือง ซึ่งแต่เดิมอาศัย  
 ฐานสนับสนุนจากทหาร นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญยังมีทรรศนะสอดคล้องกันในเรื่องต่อไปนี คือ

- 3.1 การต่อสู้ทางการเมืองจะ เข้มขันและหลายรูปแบบยิ่งขึ้น  
ไม่เน้นอุดมการณ์แต่จะ เน้นผลประโยชน์ของกลุ่ม
- 3.2 ข้าราชการ ทหาร นักการเมือง และนักธุรกิจ จะรวมตัวกัน  
เป็นกลุ่ม เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันจากหลักการ  
ประชาธิปไตย
- 3.3 การโกงกิน การคอร์รัปชันจะอาศัยความชอบธรรม ระเบียบ  
ข้อบังคับและกฎหมาย เป็น เครื่องมือ
- 3.4 จิตสำนึกทางการเมืองของประชาชนสูงขึ้น
- 3.5 ประชาชนที่ได้รับการศึกษาในระดับสูงจะมีความรู้และฐานะ  
ทาง เศรษฐกิจสูงขึ้น คำนึงถึงสิทธิและการรวมกลุ่ม เพื่อการ  
ต่อรองมากขึ้น มีผลทำให้ เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น
- 3.6 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะมีคุณภาพและมีลักษณะ เป็น  
ประชาธิปไตยมากขึ้น มีบทบาทที่โดดเด่น เฉพาะบุคคลและ  
ได้รับการยอมรับมากขึ้น

ตอนที่ 2 บุคลิกภาพของคนไทยที่จะส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตย ในพุทธศักราช

2542

บุคลิกภาพของคนไทยที่จะส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตย ควรจะมีลักษณะที่  
ตระหนักในสิทธิทางการเมืองที่มีอยู่และใช้สิทธินั้นด้วยความสำนึกตามหลักการประชาธิปไตย รู้จัก  
วิพากษ์วิจารณ์ผู้อื่นอย่างมีเหตุผลและตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความ เป็นจริง มีความรู้ ความสามารถ  
เข้าใจสิ่งต่าง ๆ และสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้ดี รู้จักสิทธิและหน้าที่ของ  
พลเมืองในระบบประชาธิปไตย มีทักษะในการทำงานกลุ่มอย่าง เป็นระบบและพยายามพัฒนากลุ่ม  
ของคนให้มีประสิทธิภาพ

ตอนที่ 3 แนวทางในการพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยแก่นักเรียนในการศึกษาภาค  
บังคับ พุทธศักราช 2542 เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการเมืองการปกครองไทย

#### 1. รูปแบบการจัดการศึกษาภาคบังคับ

จำเป็นอย่างยิ่งที่ทางโรงเรียนต้องจัดครู อาจารย์ที่มีความรู้-ความ  
ชำนาญในหลักการประชาธิปไตยสอนในระดับต้น เพื่อเป็นการปูพื้นฐานที่ดีและมั่นคง ควรจัดการศึกษา



ภาคบังคับให้สอดคล้องและต่อเนื่องทั้ง 3 ระดับคือ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา โดยเฉพาะระดับประถมศึกษาควรปูพื้นฐานประชาธิปไตยให้มั่นคงและจัดการศึกษาภาคบังคับให้เท่าเทียมกันทั้งในแง่วัสดุ อุปกรณ์ ครูผู้สอน รวมทั้ง เทคโนโลยีในการสอน เพื่อเน้น "ความเสมอภาค" ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของประชาธิปไตย

## 2. ลักษณะของการเรียนการสอน

- 2.1 เน้นการใช้สื่อการสอนจากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์
- 2.2 จำเป็นต้องให้นักเรียนเรียนรู้เกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตยในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ให้สอดคล้องกัน
- 2.3 เน้นกิจกรรมที่นักเรียนได้ทำงานร่วมกัน เป็นกลุ่ม การประสานงานระหว่างสมาชิกกลุ่ม โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน
- 2.4 การจัดให้มีการอบรมหรือการสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างครูอาจารย์ในสังกัดต่าง ๆ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนที่ส่งเสริมบุคลิกภาพประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียน
- 2.5 การส่งเสริมให้นักเรียนได้รับรู้หรือมีบทบาทในเรื่องการเมือง การปกครองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ
- 2.6 การถ่ายทอดคุณค่าความเป็น "คนของสังคม" ให้แก่นักเรียน มิใช่มุ่งแต่การถ่ายทอดความรู้เท่านั้น

ตอนที่ 4 บทบาทของครูในการส่งเสริมและพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียน  
ในพุทธศักราช 2542

### 1. บทบาทของครูในการสอน

- 1.1 จัดหาและรวบรวม เอกสารต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้า และจัดกิจกรรม เกี่ยวกับประชาธิปไตย
- 1.2 นำประเด็นต่าง ๆ ให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือวิพากษ์วิจารณ์ โดยใช้หลัก เหตุและผล

- 1.3 ให้ความรู้แก่นักเรียน เกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตยและปลูกฝัง  
ความมีสำนึกในสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย
- 1.4 ปลูกฝังให้นักเรียนแสวงหาความรู้และเชื่อในวิธีการหาเหตุผล  
เชิงวิทยาศาสตร์

## 2. บทบาทในการชี้นำชุมชน

ให้ความรู้และความร่วมมือในการจัดฝึกอบรมหรือการจัดโครงการต่าง ๆ แก่ชุมชน เช่น การอบรมการเลี้ยงดูเด็กแบบประชาธิปไตยให้แก่ผู้ปกครอง โครงการอาสาพัฒนาชุมชน ส่งเสริมและเป็นตัวอย่างที่ดีในการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง สร้างบรรยากาศความร่วมมือแบบ "Two-way communication" ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยแก่นักเรียน

ตอนที่ 5 เนื้อหาสาระและกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยที่ควรจัดให้นักเรียนในการศึกษาภาคบังคับ พุทธศักราช 2542

### 1. การจัดเนื้อหาสาระ

การจัดระบบเนื้อหาให้เหมาะสม โดยเน้นให้นักเรียนเรียนรู้จากสิ่งง่ายและใกล้ตัว รวมทั้งให้เรียนรู้ทั้งระบบ มิใช่เรียนรู้เฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบและความรู้เกี่ยวกับกฎหมายอาชีพ และกฎหมายแรงงานละเอียดมากขึ้น ควรตัดทอนน้อยลงและสอนเฉพาะที่จำเป็นและสำคัญ

### 2. หัวข้อเนื้อหาสาระ

- 2.1 ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชีวิต สิ่งแวดล้อมและชุมชน
- 2.2 รัฐธรรมนูญและหลักการสำคัญ
- 2.3 บทบาทและหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ ในสถาบันทางการเมือง
- 2.4 สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและปัญหาต่าง ๆ ในปัจจุบันและอนาคต
- 2.5 ลักษณะของนักการเมืองและพรรคการเมืองที่ดี
- 2.6 ความรู้เกี่ยวกับตัวเองและการพัฒนาตนเอง
- 2.7 ประชาธิปไตย

- 2.8 สิทธิและ เสรีภาพในสังคมประชาธิปไตย
  - 2.9 การ เลือกตั้งและการทุจริตทางการเมือง
  - 2.10 ลักษณะและการสร้างสังคมประชาธิปไตยที่ดี
  - 2.11 บุคลิกภาพประชาธิปไตย
  - 2.12 ความรักในถิ่นที่อยู่
  - 2.13 สิทธิมนุษยชน
  - 2.14 การวิเคราะห์ เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ชาติไทย
  - 2.15 ประวัติศาสตร์ร่วมสมัย
  - 2.16 การ เมือง เปรียบ เทียบ
  - 2.17 กระบวนการผลิต
3. กิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตย
- 3.1 กิจกรรมในห้อง เรียน
    - 3.1.1 การอภิปรายทางท่างแก้ปัญหาต่าง ๆ ในห้อง เรียน
    - 3.1.2 คณะกรรมการนักเรียนประจำห้อง เรียนในด้านต่าง ๆ  
เช่น การรักษาความสะอาด การปกครองตนเอง
    - 3.1.3 กิจกรรมวิเคราะห์ข่าวและเหตุการณ์
    - 3.1.4 กิจกรรมจัดป้ายแสดงความคิดเห็น
    - 3.1.5 การสนทนาปัญหาบ้าน เมือง
  - 3.2 กิจกรรมในโรงเรียน
    - 3.2.1 กิจกรรมการจัดนิทรรศการ
    - 3.2.2 สภานัก เรียน
    - 3.2.3 ทัศนศึกษาสถาบันการปกครองทั้งระดับท้องถิ่นและ  
ระดับชาติ
    - 3.2.4 การสัมมนาปัญหาบ้าน เมือง
    - 3.2.5 กิจกรรมการจำลองรูปแบบการทำงานแบบรัฐสภา
    - 3.2.6 กิจกรรมพบปะนักการเมือง ในท้องถิ่นหรือสมาชิก  
สภาผู้แทนราษฎร



ในปัจจุบันภาวะสังคม เศรษฐกิจและการเมืองการปกครองได้เปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปสู่ความทันสมัยและเป็นที่แน่นอนว่า ในพุทธศักราช 2542 แนวโน้มที่ภาวะสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครองจะเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอีกยิ่งขึ้น ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ได้ส่งผลกระทบต่อทิศทางและโครงสร้างทางการศึกษา การศึกษาจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวอยู่เสมอต่อสภาวการณ์หรือความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เศรษฐกิจและการเมืองการปกครอง และในอีกด้านหนึ่งการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษายัง เป็นต้นเหตุหรือปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง ดังนั้นจะเห็นว่าการศึกษามีความสัมพันธ์กับการเมือง และการเมืองมีความสัมพันธ์กับการศึกษา

จากผลการศึกษาดังที่ได้สรุปมาข้างต้นทำให้ทราบถึงแนวโน้มที่การเมืองการปกครองจะเปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งทิศทางในการจัดการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งจะต้องเปลี่ยนแปลงตามความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองดังกล่าว ซึ่งการจัดการศึกษาภาคบังคับนั้นเป็นการจัดการศึกษา โดยเน้น "ปวงชน" คือเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับการศึกษาทุกคน และในแง่ของการเมืองในระยะบอบประชาธิปไตย เน้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองการมีส่วนร่วมของประชาชนนับเป็นปัจจัยจำเป็นต่อการส่งเสริมให้การจัดการศึกษาภาคบังคับและกิจการการเรียนการสอนได้มีส่วนสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างแท้จริง ดังนั้นแนวทางพัฒนาการศึกษาภาคบังคับในพุทธศักราช 2542 จึงควรเน้นที่การศึกษาสำหรับประชาชนส่วนใหญ่ หลักสูตรเนื้อหาสาระ กิจกรรมาการเรียนการสอนจะต้องมีลักษณะมุ่งสนองตอบต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครองในขณะนั้น ดังการอภิปรายผลต่อไปนี้

#### การอภิปรายผลการวิจัย

##### 1. การเมืองการปกครองในระยะบอบประชาธิปไตยของไทย ในพุทธศักราช 2542

จากผลการศึกษาพบว่า ผู้เชี่ยวชาญทางการเมืองการปกครองได้คาดการณ์เกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระยะบอบประชาธิปไตยของไทย ในพุทธศักราช 2542 ว่า กลุ่มธุรกิจจะมีบทบาททางการเมืองเพิ่มขึ้นทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือ บทบาททางตรง กลุ่มธุรกิจนี้จะใช้การเลือกตั้ง เป็นเครื่องมือที่จะช่วยสร้างความชอบธรรมในการเข้าสู่ตำแหน่งหรือการมีอำนาจทางการเมือง ซึ่งจากการศึกษาเรื่องแนวโน้มปัญหาทางการเมืองของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชพบว่า การแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวของกลุ่มผู้มีอำนาจทางการเมืองและกลุ่มผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจได้ดำเนินไปอย่างชอบธรรม ภายใต้กรอบกติกาทางการเมืองหรือรัฐธรรมนูญ ซึ่งเปิดโอกาสให้

กลุ่มผู้นำทางการเมือง และธุรกิจ เข้ามามีบทบาททางการเมือง และใช้อำนาจทางการเมือง โดยการเลือกตั้ง ซึ่งมีแนวโน้มที่สูงขึ้นในอนาคต ส่วนบทบาททางอ้อมคือ เป็นฐานสนับสนุนทางการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับ มนตรี เจนวิทย์การ (2529) ที่ได้ศึกษาพบว่า กลุ่มองค์การธุรกิจและอุตสาหกรรม (รวมทั้งระบบธนาคารและบริษัทเงินทุน) ซึ่งได้แก่ คณะกรรมการร่วมภาคีรัฐบาลและเอกชน (กรอ.) กลุ่มธนาคารพาณิชย์และกลุ่มบริษัทเงินทุน ทั้งสามกลุ่มนี้ ได้มีอิทธิพลต่อการบริหารงานของรัฐ เป็นอย่างมาก กลุ่มธุรกิจได้ใช้ กรอ. ผลักดันให้รัฐบาลต้องปรับเปลี่ยนนโยบายและวิธีการบริหาร ในหลายด้านด้วยกันหรือม ๆ ไปกับการร่วมมือในบางเรื่อง เช่น การส่งออก การปรับปรุงโครงสร้างด้านอุตสาหกรรม สำหรับกลุ่มธนาคารพาณิชย์นั้น เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลครอบงำ เศรษฐกิจของประเทศ อย่างกว้างขวางและผูกขาดโดยนักธุรกิจ เพียง 5-6 ตระกูล ความพยายามของรัฐที่จะให้ธนาคารเหล่านั้นคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมอีกส่วนหนึ่งนั้น เป็นไปได้น้อย ส่วนกลุ่มบริษัทเงินทุนนั้น มีผลทั้งทางบวกและลบ กล่าวคือ ถ้าหากรัฐบาลสามารถควบคุมให้บริษัทเงินทุนดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ก็จะช่วยส่งเสริมธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กที่ไม่มีหลักประกันสูงพอที่จะกู้เงินจากธนาคารพาณิชย์ได้ ซึ่งเท่ากับเป็นการเสริมช่องว่างของระบบเศรษฐกิจ แต่ถ้าควบคุมไม่ได้ ความปั่นป่วนทางการเมือง ก็จะเกิดขึ้น ทำให้รัฐบาลและองค์การราชการถูกโจมตีว่าไร้ประสิทธิภาพ ซึ่งมีผลต่อเสถียรภาพของรัฐบาลมาก

จากผลการศึกษาดังกล่าว ควรจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพที่มีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยบรรจุ เนื้อหาสาระเหล่านี้ในการศึกษาภาคบังคับ

1. สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและปัญหาต่าง ๆ ในปัจจุบันและอนาคต เพื่อให้ นักเรียนได้เรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้งสามคือ สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร รู้จักคิดเชื่อมโยงระบบต่าง ๆ อย่างกว้างขวางและมีเหตุผล

2. การเลือกตั้งและการทุจริตทางการเมือง เพื่อให้ นักเรียนได้เรียนรู้ถึงวิธีการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย และสภาพปัญหาการทุจริต ตลอดจนกลวิธีต่าง ๆ ที่ใช้ในการทุจริต เพื่อให้ได้รับเลือกตั้ง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นักเรียนจะได้เรียนรู้และสามารถเปรียบเทียบ ระหว่างการเลือกตั้งที่สุจริตและทุจริตได้ และรู้จักเลือกปฏิบัติตนให้ถูกต้อง เมื่อมีสิทธิในการเลือกตั้ง หรือ มีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง



ผลงานของมนตรี เจนวิทย์การดังกล่าวข้างต้น ได้สนับสนุนผลการศึกษาที่พบว่า การเมืองจะมีลักษณะผูกขาดและเฉพาะกลุ่ม แต่ไม่เด่นชัดนัก เนื่องจากสภาพสังคมแบบพหุนิยม (Puralism) จะมีมากขึ้นจนทำให้กลุ่มหนึ่งกลุ่มใดครอบงำการเมืองได้ลำบาก ซึ่งสอดคล้องกับผลงานของ กนก วงษ์ตระหง่าน (2528) เรื่องการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ที่ศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของระบบ เศรษฐกิจและสังคมจะส่งผลให้สังคมมีความยุ่งยากและซับซ้อน (complexity) มากขึ้น และภายใต้สภาพสังคมที่ยุ่งยากซับซ้อนนี้จะทำให้ผู้มีอำนาจเพียงกลุ่มเดียวไม่สามารถใช้อำนาจทางการเมืองแก้ไขปัญหาด้านอื่น ๆ ของสังคมได้สำเร็จ หากไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ชำนาญการในด้านต่าง ๆ (Technocrats) ดังนั้นประชาธิปไตยของไทยในอนาคตจะไม่ถูกผูกขาดโดยชนชั้นนำเพียงกลุ่มเดียว เช่นที่เคยผูกขาดโดยทหาร เป็นหลัก แต่จะมีชนชั้นนำในด้านอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการใช้อำนาจทางการเมืองมากขึ้น เช่นชนชั้นนำทาง เศรษฐกิจ นักวิชาการ ปัญญาชนหรือผู้ชำนาญการ จะเห็นว่า ศูนย์กลางของอำนาจทางการเมืองของไทยในอนาคตจะมีชนชั้นนำหลายกลุ่มมากขึ้นที่จะ เข้ามามีส่วนแบ่งในอำนาจนั้น แนวโน้มของศูนย์กลางของอำนาจนี้ เป็นดัชนีที่ชี้ถึงความเป็นไปได้ที่จะเป็นจุดกำเนิดของการปกครองในลักษณะพหุนิยมได้เช่นกัน

ข้อเสนอแนะในการจัดประสบการณ์การเรียน ควรให้นักเรียนได้เรียนรู้ในเนื้อหา ดังต่อไปนี้

1. บทบาทและหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ ในสถาบันทางการเมือง
2. สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและปัญหาต่าง ๆ ในปัจจุบันและอนาคต
3. การเมือง เปรียบ เทียบ

เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอันอาจมีผลกระทบต่อบทบาทและหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ ในสถาบันทางการเมืองด้วย การเรียนรู้ในเรื่องการเมือง เปรียบ เทียบจะทำให้นักเรียนมองเห็นความเป็นไปของการเมืองการปกครองในประเทศต่าง ๆ มีความคิด วิเคราะห์กว้างขวางขึ้นสามารถเชื่อมโยงลักษณะทางการเมืองการปกครองของแต่ละประเทศได้ และรู้จักนำความรู้ที่ได้นั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและประเทศชาติ

นอกจากนั้นจะยังมีแรงถ่วงดุลย์ จากกลุ่มต่างๆ เช่นสื่อมวลชน นักศึกษา ทหาร ข้าราชการ นักการเมืองและนักธุรกิจ ซึ่งจะรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันจากหลักการประชาธิปไตย ผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับการศึกษา เรื่องการคาดการณ์แนวโน้มของปัญหาในระบบ

การเมืองไทย ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2529) พบว่า กลุ่มนักธุรกิจและกลุ่มนักวิชาการ หรือผู้ชำนาญการ (Technocrats) จะเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้อำนาจทางการเมืองร่วมกับกลุ่ม ผู้นำฝ่ายทหารในสัดส่วนที่มากขึ้น และโดยเฉพาะกลุ่มนักธุรกิจและกลุ่มผู้นำฝ่ายทหารจะมีเจตนาารมณ์ เพื่อรักษาผลประโยชน์ทางการเมือง ทาง เศรษฐกิจของกลุ่มตน เป็นสำคัญ ซึ่งสนับสนุน ผลการวิจัย ที่พบว่า การจัดสรรหรือการประสานผลประโยชน์จะเป็น เครื่องมือสำคัญในการรักษาอำนาจทางการเมือง ซึ่งแต่เดิมอาศัยฐานสนับสนุนจากทหาร เท่านั้น

องค์กรที่แสดงบทบาทในการประสานผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มนี้ คือ รัฐบาล ซึ่งก็เป็นไป เพื่อความมั่นคงของรัฐบาลเอง

จากผลการศึกษาที่พบ ควรจัดเนื้อหาที่จะส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. บทบาทและหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ ในสถาบันทางการเมือง เพื่อให้นักเรียนได้ เรียนรู้ และ เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ ในสถาบันทางการเมือง อันได้แก่ รัฐสภา พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ รัฐบาล เป็นต้น การเรียนรู้ในเรื่องนี้จะทำให้นักเรียนรู้ถึง กลไกการทำงานของสถาบันต่าง ๆ ว่าสอดคล้องตามระบอบประชาธิปไตยหรือไม่เพียงใด ซึ่งเป็น ความรู้พื้นฐานในการคิดวิเคราะห์ระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย

2. ลักษณะของนักการเมืองและพรรคการเมืองที่ดี เพื่อให้นักเรียนสามารถนำความรู้ เรื่องนี้ มา เปรียบเทียบกับลักษณะของนักการเมืองและพรรคการเมืองที่นักเรียนได้พบ เห็นจริง และสามารถพิจารณาได้ว่าใคร เป็นนักการเมืองที่ดี พรรคใด เป็นพรรคการเมืองที่ดี

3. ประชาธิปไตย เพื่อให้นักเรียนรู้และเข้าใจหลักการประชาธิปไตยได้อย่างลึกซึ้ง และสามารถพิจารณาได้ว่าสถาบันทางการเมืองได้ทำหน้าที่ตามระบอบประชาธิปไตยได้สมบูรณ์ เพียงใด

4. ประวัติศาสตร์ร่วมสมัย ควรให้นักเรียนเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเมือง ตั้งแต่มีการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับการทหารและความมั่นคง ของประเทศ รวมทั้งการพัฒนาในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจเรื่องการเมือง การปกครองมากขึ้น

5. ลักษณะและการสร้างสังคมประชาธิปไตยที่ดี เพื่อเป็นแนวทางให้นักเรียนมีความคิดในการที่จะสร้างสรรค์สังคมให้มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย ให้นักเรียนรู้จักตระหนักว่า คนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และสังคมจะเป็นประชาธิปไตยได้นั้น ก็เนื่องจากคนในสังคมมีบุคลิกภาพประชาธิปไตย นักเรียนจะได้เกิดความคิดที่จะพัฒนาตนเองให้มีบุคลิกภาพประชาธิปไตยและพัฒนาสังคมต่อไป

ส่วนประเด็น เรื่องการต่อสู้ทางการเมือง จากผลการศึกษาพบว่า การต่อสู้ทางการเมืองจะเข้มข้นและหลายรูปแบบยิ่งขึ้น ไม่เน้นอุดมการณ์แต่จะเน้นผลประโยชน์ของกลุ่มคน กนก วงษ์ตระหง่าน (2528) ได้ชี้ให้เห็นว่า ชนชั้นนำของไทยจะยังคงต่อสู้กันต่อไปแต่จะ เป็นการต่อสู้ภายในกรอบที่ค่อนข้างจะชัดเจน คือ การใช้รูปแบบของประชาธิปไตย ได้แก่ รัฐธรรมนูญ รัฐสภา พรรคการเมืองและการเลือกตั้ง เพื่อสนองตอบต่อผลประโยชน์ของตน การตระหนักในกรอบของการต่อสู้ในหมู่ชนชั้นนำนี้ จะทำให้บทบาททางการเมืองของชนชั้นนำมีระเบียบแบบแผนมากขึ้น เมื่อกรอบของการต่อสู้ถูกกำหนด เช่นนี้ รูปแบบหรือวิธีการต่อสู้ทางการเมืองของชนชั้นนำจะยุ่งยาก ซับซ้อน เร้นลับและคลุมเครือมากขึ้น กล่าวคือ จะมีการใช้เงิน อุปกรณ์ข่าวสาร เทคโนโลยีสมัยใหม่ การบริหารมากขึ้น การต่อสู้ทางการเมืองของไทยในอนาคตจะไม่มีลักษณะตรงไปตรงมา ง่ายและเปิดเผยอีกแล้ว นอกจากนั้น กนก วงษ์ตระหง่าน และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้ศึกษาพบว่า รูปแบบหรือวิธีการหนึ่งในการต่อสู้ของชนชั้นนำ คือ การชักนำให้ประชาชนรวมกลุ่มกันขึ้น เพื่อรักษาให้ระบอบการปกครองหรือประชาธิปไตย เป็นระบอบการเมืองที่จะรักษาผลประโยชน์ของตนไว้ได้ ประชาชนจะถูกใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ทางการเมืองของชนชั้นนำมากขึ้น และขยายตัวอย่างรวดเร็ว ซึ่งผลงานของ ม.ล.พันธุ์สุริย์ ลดาวัลย์และคณะ ได้ยืนยันในเรื่องการต่อสู้ทางการเมืองนี้ว่า กลุ่มบุคคลที่มีอำนาจทาง เศรษฐกิจ การเมืองและการบริหารงานของรัฐ ซึ่งประกอบด้วยข้าราชการทหารและพ่อค้าคนกลางที่มีอิทธิพลทาง เศรษฐกิจ จะชิงอำนาจกัน เพื่อรักษาอำนาจและเอกสิทธิ์ที่ได้รับอยู่ โดยเฉพาะกลุ่มข้าราชการและทหารซึ่งได้สืบทอดอำนาจทางการเมืองมาโดยตลอด จะขัดขวางการพัฒนาาระบบพรรคการเมืองที่มีฐานมาจากประชาชน

เมื่อการต่อสู้ทางการเมืองในอีก 10 ปีข้างหน้าจะเข้มข้นและหลายรูปแบบยิ่งขึ้น ไม่เน้นอุดมการณ์แต่จะเน้นผลประโยชน์ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในการศึกษาภาคบังคับ ควรเน้นในเรื่องต่อไปนี้



1. บทบาทและหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ ในสถาบันทางการเมือง
2. ลักษณะของนักการเมืองและพรรคการเมืองที่ดี
3. ประชาธิปไตย
4. สิทธิและเสรีภาพในสังคมประชาธิปไตย
5. ลักษณะและการสร้างสังคมประชาธิปไตยที่ดี

เนื้อหาสาระเหล่านี้จะทำให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจสภาพการเมืองที่สลับซับซ้อน สามารถพิจารณาสภาพที่พบเห็นได้อย่างถูกต้อง เป็นธรรมและไม่หลงเชื่อ เป็นเครื่องมือของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

นอกจากนี้ ผลการศึกษาพบว่า การโกงกิน การคอร์รัปชันจะอาศัยความชอบธรรม ระเบียบข้อบังคับ และกฎหมาย เป็นเครื่องมือซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มปัญหาทางการเมืองไทย ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์ (2529) ที่พบว่า การแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวของกลุ่มผู้มีอำนาจทางการเมืองและกลุ่มผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจได้ดำเนินไปอย่างชอบธรรม ภายใต้กรอบกติกาทางการเมืองหรือรัฐธรรมนูญ สาเหตุอาจเป็นเพราะประชาชนในอีก 10 ปี ข้างหน้า จะเป็นผู้มีความรู้ มีการศึกษาสูงขึ้น และจะมีความตื่นตัว ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตนเอง จึงสามารถแสดงออกเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตน การแสดงออกนี้จะเป็นไปในลักษณะการวิพากษ์วิจารณ์ การเรียกร้อง และการควบคุมตรวจสอบ เพื่อมิให้มีการปฏิบัติในทางที่ไม่ถูกไม่ควรจากองค์กรและสถาบันต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นไปตามครรลองของการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นการคอร์รัปชันจึงจำเป็นต้องอาศัยความชอบธรรมและกฎหมาย เพื่อปกปิดการทุจริต จากรายงานการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน เรื่องบทบาทของ ก.พ. ในทศวรรษหน้า ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาข้างต้น

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จึงควรต้อง เน้นให้นักเรียน เรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ คือ

1. รัฐธรรมนูญและหลักการสำคัญ เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้และเข้าใจในเรื่องของกฎหมาย รวมทั้งข้อบกพร่องต่าง ๆ ของกฎหมายที่ทำให้คนบางกลุ่มนำไปใช้ เป็นเครื่องมือในทางมิชอบ
2. สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองทั้งในปัจจุบันและอนาคต
3. ประชาธิปไตย

สำหรับเนื้อหาในข้อที่ 2 และ 3 นั้น เพื่อให้นักเรียนรู้อสภาพความเป็นไปของสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองทั้งในปัจจุบันและอนาคต และเรียนรู้หลักการประชาธิปไตยที่เน้นผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก เพื่อนักเรียนจะสามารถเชื่อมโยงความรู้ต่าง ๆ และสามารถนำความรู้ขึ้นมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพิจารณาสภาพที่พบเห็น โดยยึดหลักความถูกต้องและประพฤติกฎปฏิบัติตนในทางที่ถูกที่ควรต่อไป

นอกจากนี้รายงานการวิจัยของ ก.พ. ได้สนับสนุนผลการศึกษาที่พบว่า จิตสำนึกทางการเมืองของประชาชนจะสูงขึ้นและประชาชนที่ได้รับการศึกษาในระดับสูงจะมีความรู้และฐานทาง เศรษฐกิจ สูงขึ้น คำนี้ถึงสิทธิและการรวมกลุ่มเพื่อการต่อรองมากขึ้น มีผลทำให้ เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ม.ล.พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์และคณะ (2527) กนก วงษ์ตระหง่าน (2528) กระทรวงศึกษาธิการ (2529) และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2529) ที่พบว่า ประชาชนมีความสนใจการเมือง และมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น การรวมกลุ่มตามผลประโยชน์ที่ใกล้ตัวจะมีมากขึ้น กลุ่มเหล่านี้จะมีบทบาทในลักษณะของกลุ่มพลัง (pressure group or interest group)

จากผลการศึกษาที่พบว่าประชาชนจะมีจิตสำนึกทางการเมือง คำนี้ถึงสิทธิและเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นนั้น ควรมีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่จะเสริมให้นักเรียนมีความรู้เพิ่มเติม ดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชีวิต สิ่งแวดล้อมและชุมชน
2. ความรู้เกี่ยวกับตนเองและการพัฒนาตนเอง

เนื้อหาใน 2 ส่วนนี้ควรให้นักเรียนเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองและเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนเอง สิ่งแวดล้อมและชุมชน

3. สิทธิและเสรีภาพในสังคมประชาธิปไตย
4. ลักษณะและการสร้างสังคมประชาธิปไตยที่ดี
5. บุคลิกภาพประชาธิปไตย
6. สิทธิมนุษยชน
7. กระบวนการผลิต
8. สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองในปัจจุบันและอนาคต

เนื้อหาในส่วนนี้ เป็นการ เสริม เน้นใน เรื่องสิทธิและ เสรีภาพตามขอบ เขตของกฎหมาย เพื่อป้องกันการใช้สิทธิและ เสรีภาพ เกินขอบ เขตในขณะที่ประชาชนมีความกระตือรือร้นทางการเมือง สูง และควร เน้นให้นัก เรียนมีบุคลิกภาพประชาธิปไตย เพื่อ เป็นทรัพยากรบุคคลที่จะสร้างสรรค์สังคม ประชาธิปไตยที่ดีต่อไป นอกจากนั้นควร เน้นใน เรื่องสิทธิมนุษยชนและกระบวนการผลิต เพื่อให้ สอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการ เมือง และควร มุ่ง เน้นให้นัก เรียนรู้จักคิดตามข่าวความ เคลื่อนไหวทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม การรักษาผลประโยชน์ของตนเอง ของกลุ่ม และ ของประเทศชาติ รวมทั้งการ เรียนรู้กระบวนการกลุ่ม เพื่อการต่อรอง เพื่อให้ตระหนักในการพิจารณา ว่าเมื่อใดควรรักษาผลประโยชน์ของตนเอง ของกลุ่มและของชาติ

ในเรื่องการ เปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองของไทย จากผลการศึกษาพบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีทรรศนะตรงกันว่า การ เปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองจะไม่รวดเร็วและรุนแรง เนื่องจากมีหน่วยงานที่พยายามควบคุมกระบวนการ เปลี่ยนแปลงต่าง ๆทางการเมือง สาเหตุมาจาก ระบบการเมืองไทยถูกครอบงำโดยระบบราชการ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการ เมืองการปกครองของไทย มาช้านานและการ เปลี่ยนแปลงทางการเมืองใด ๆ ก็ตามที่จะทำให้ระบบราชการต้องสูญเสียประโยชน์ จะถูกต่อต้านและควบคุม จนไม่สามารถที่จะ เปลี่ยนแปลงหรือแก้ปัญหาอะไรได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลงาน ของทินพันธุ์ นาคะตะ (2526) กนก วงษ์ตระหง่าน (2528) และสำนักงานคณะกรรมการ ข้าราชการพลเรือน (2529) ที่ได้สรุปแนวโน้มของระบอบประชาธิปไตย และการ เมืองของไทยว่า จะยังคงไม่เปลี่ยนแปลงไปจากปัจจุบันมากนัก การ เปลี่ยนแปลงจะขึ้นอยู่กับสถานการณ์และการจัด การกับสถานการณ์นั้นโดยชนชั้นนำ โดยเฉพาะชนชั้นนำที่มีอำนาจทางกำลัง (ทหารและข้าราชการ) และทาง เศรษฐกิจ (นักธุรกิจ) นอกจากนี้ โอกาสที่ทหารจะทำการ เปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดย การยึดอำนาจ หรือรัฐประหาร ไม่น่าจะเกิดขึ้นได้ง่ายนัก นอกเสียจากว่าจะเกิดความหวาดระแวง ในการรักษาอำนาจ เดิมของกลุ่มมีอำนาจทางการเมืองและทาง เศรษฐกิจ ซึ่งอาจทำให้เกิด เป็น เหตุการณ์หรือการใช้อำนาจรุนแรงได้ โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่กลุ่มนั้นหมดหวัง

จากผลการศึกษาพบว่า ควรจัดประสบการณ์การเรียนรู้ต่อไปนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพ ทางการเมืองที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

1. บทบาทและหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ ในสถาบันทางการเมือง
2. การวิเคราะห์ เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ชาติไทย
3. ประวัติศาสตร์ร่วมสมัย



## 4. การ เมือง เปรียบ เทียบ

## 5. กระบวนการผลิต

ประสบการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้นักเรียน เข้าใจบทบาทและสถานการณ์ทางการ เมือง ทั้ง เข้าใจถึงสภาพสังคมในระบบ เศรษฐกิจที่กำลัง เปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปสู่ประเทศอุตสาหกรรม เพื่อปรับตัวให้ทันต่อความ เปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจ และถึงแม้ว่าการ เมืองการปกครอง จะไม่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรง การจัดการศึกษาก็ควรที่จะมีลักษณะแบบค่อย เป็นค่อยไป ในส่วนที่เกี่ยวกับการ เมือง เพื่อปูพื้นฐานประชาธิปไตยที่มีมั่นคงให้แก่ นักเรียน

อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะมีการ เปลี่ยนแปลงทางการ เมืองการปกครองที่รวดเร็วและรุนแรง หรือไม่ก็ตาม ผลการศึกษาพบว่า การ เมืองการปกครองของไทยในวิหุทธศักราช 2542 จะมีความ สัมพันธ์อย่างมากกับการ เมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะใน เขต เอเชียและแปซิฟิก ซึ่งสอดคล้อง กับผลงานของลิตซ์ ฮีระเวคิน เรื่องวิวัฒนาการการ เมืองการปกครองไทย ที่ว่าได้มีการศึกษาและ ทำนายไว้ว่าในคริสต์ศตวรรษที่ 21 จะเป็นยุคของ เอเชียและแปซิฟิก ส่วนประเทศไทยจะดำเนิน นโยบายทางการ เมืองไปในทิศทางใดนั้น ขึ้นอยู่กับผู้นำทางการ เมืองว่าจะสามารถจัดการกับปัญหา ต่าง ๆ ที่ทำขึ้น เนื่องจากการพัฒนาและเติบโตในทุก ๆ ด้านในอนาคตได้มากน้อย เพียงใด

จากผลการศึกษาพบว่า การ เมืองการปกครองของไทยจะมีความสัมพันธ์อย่างมากกับ การ เมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะใน เขต เอเชียและแปซิฟิก ดังนั้นการจัดประสบการณ์การ เรียน ให้แก่นัก เรียนจึงควรคำนึงถึงสาระดังต่อไปนี้

1. สภาพสังคม เศรษฐกิจ การ เมืองและปัญหาต่าง ๆ ในปัจจุบันและอนาคต
2. การ เมือง เปรียบ เทียบ
3. ความรักในถิ่นที่อยู่

เนื้อหาสาระดังกล่าว จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ในเรื่องการ เมืองภายในประเทศ และต่างประเทศ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การ เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งทางการ เมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ ในภูมิภาค เอเชีย และภูมิภาคอื่นที่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทย ความรักในถิ่นที่อยู่และตระหนักในความรับผิดชอบ ร่วมกันที่จะพัฒนาประเทศให้ เจริญก้าวหน้าทัด เทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลาย

จากการศึกษาพบว่า การทำงานของรัฐสภาจะมีระบบและแผนงานมากขึ้น ได้รับการพัฒนาให้มีลักษณะเป็นที่พึ่งและเป็นความหวังของประชาชนมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับมหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมมาธิราช ที่พบว่าสถาบันทางการเมือง เช่น พรรคการเมือง รัฐสภา มีบทบาทมากขึ้นและโอกาสที่สถาบันทางการเมืองของไทยจะพัฒนาให้เข้มแข็งมีมากขึ้น ดังจะเห็นได้ว่าการปรับปรุงโครงสร้างย่อย ภายในสถาบันฝ่ายนิติบัญญัติได้แก่ คณะกรรมการและหน่วยงานช่วยอำนวยความสะดวก คือสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้กับสถาบันนิติบัญญัติ

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้จึงควรมุ่งถึง เนื้อหาสาระดังต่อไปนี้

1. บทบาทและหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ ในสถาบันทางการเมือง
2. ประชาธิปไตย

เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ในเรื่องของบทบาทหน้าที่ของสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ เช่น รัฐสภา พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ว่ามีหน้าที่ปฎิบัติผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ให้เป็นไปตามหลักการประชาธิปไตยหรือไม่เพียงใด เพื่อจะได้ติดตามและตรวจสอบการทำงานของสถาบันทางการเมืองได้

ส่วนผลการศึกษาเรื่องสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปรากฏว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะมีคุณภาพและมีลักษณะ เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น มีบทบาทโดดเด่น เฉพาะบุคคล และได้รับการยอมรับมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของ ม.ล.พันธุ์สุริย ลดาวัลย์และคณะ และกระทรวงศึกษาธิการ ที่พบว่า ศิลธรรมทางการเมืองจะดีขึ้น เพราะผู้แทนราษฎรมีความรู้และคุณภาพมากขึ้น

จากผลการศึกษาพบว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีคุณภาพและ เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น เนื้อหาสาระที่ควรบรรจุในการศึกษาภาคบังคับคือ ลักษณะของนักการเมืองและพรรคการเมืองที่ดี คุณธรรมต่าง ๆ ของนักการเมือง และนโยบายของพรรคการเมืองที่จะต่อสู้เพื่อความ เป็นธรรมและผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่

อย่างไรก็ตามผู้เชี่ยวชาญทางการเมืองการปกครองได้คาดการณ์ว่า ในพุทธศักราช 2542 ประชาธิปไตยจะสามารถพัฒนาไปได้ในระดับหนึ่งและหากจะยังไม่ เป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงแล้ว อาจ เนื่องจากสาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือ สภาพแวดล้อมภายในสังคม เช่น ผู้มีอำนาจทางการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ รวมทั้งโครงสร้างการบริหารของหน่วยงานในระดับต่าง ๆ ที่เป็นปัญหา และอุปสรรคในการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับ ม.ล.พันธุ์สุริย ลดาวัลย์และคณะ (2527)

กนก วงษ์ตระหง่าน (2528) มนตรี เจนวิทย์กำร (2528) และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2529) ที่พบว่า ผู้มีอำนาจทางการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ร่วมมือกันในการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนโดยอาศัยความชอบธรรมและกฎหมาย เป็น เครื่องมือ ในขณะที่เดียวกันก็จะแย่งชิงอำนาจกัน เพื่อรักษาผลประโยชน์ที่ได้รับอยู่ โดยมีรูปแบบการต่อสู้แย่งชิงที่หลากหลาย ซับซ้อน เร้นลับและดูเผินดู นอกจากนั้นการที่ระบอบราชการมีบทบาทอย่างมากต่อการบริหารของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนบางแห่ง ทำให้การบริการหรือการแก้ไขมีอุปสรรค เป็นไปโดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม แต่ เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของข้าราชการ เอง นอกจากนี้ยังมีความล่าช้าอัน เป็นลักษณะเด่นของระบอบราชการที่เน้นตัวบทกฎหมายมากกว่าผลงาน

ดังนั้นจึง เป็นที่คาดการณ์ได้ว่า สภาพโดยทั่วไปของการ เมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทย ในพุทธศักราช 2542 กลุ่มธุรกิจจะมีบทบาททางการเมือง เพิ่มขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือ บทบาททางตรง กลุ่มธุรกิจนี้จะใช้การ เลือกตั้ง เป็น เครื่องมือที่จะช่วยสร้างความชอบธรรมในการ เข้าสู่ตำแหน่งหรือการมีอำนาจทางการเมือง ส่วนบทบาททางอ้อมคือ เป็นฐานสนับสนุนทางการเมือง การ เมืองจะมีลักษณะผูกขาด เฉพาะกลุ่มแต่ไม่เด่นชัดนัก เนื่องจากสภาพสังคมแบบพหุนิยม (Pluralism) จะมีมากขึ้นจนทำให้กลุ่มหนึ่งกลุ่มใดครอบงำการเมืองได้ลำบาก จะยังมีแรงถ่วงดุลย์จากกลุ่มต่าง ๆ เช่น สื่อมวลชน นักศึกษา ทหาร ข้าราชการ นักการเมือง และนักธุรกิจ ซึ่งจะรวมตัวกัน เป็นกลุ่ม เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันจากหลักการประชาธิปไตย การจัดสรรหรือการประสานผลประโยชน์จะเป็น เครื่องมือสำคัญในการรักษาอำนาจทางการเมือง ซึ่งแต่เดิมอาศัยฐานสนับสนุนจากทหารองค์กรที่แสดงบทบาทนี้ คือรัฐบาล ซึ่งก็ เป็นไปเพื่อความมั่นคงของรัฐบาลเอง การต่อสู้ทางการเมืองจะ เข้มข้นและหลายรูปแบบยิ่งขึ้น ไม่ เน้นอุดมการณ์แต่จะ เน้นผลประโยชน์ของกลุ่มการเมือง การคอร์รัปชันจะอาศัยความชอบธรรม ระเบียบ ข้อบังคับ และกฎหมาย เป็น เครื่องมือ จิตสำนึกทางการเมืองของประชาชนจะสูงขึ้นและประชาชนที่ได้รับการศึกษาในระดับสูงจะมีความรู้และฐานะทาง เศรษฐกิจสูงขึ้น คำนึงถึงสิทธิและการรวมกลุ่ม เพื่อการต่อรองมากขึ้น มีผลทำให้ เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น การ เปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองจะไม่รวดเร็วและรุนแรง เนื่องจากมีหน่วยงานที่พยายามควบคุมกระบวนการ เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทางการเมือง อย่างไรก็ตามจะมีการ เปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่รวดเร็วและรุนแรงหรือไม่ก็ตาม การ เมืองไทย จะมีความสัมพันธ์อย่างมากกับการ เมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะใน เขต เอเชียและแปซิฟิก



การทำงานของรัฐสภาจะมีระบบและแผนงานมากขึ้น ได้รับการพัฒนาให้มีลักษณะเป็นที่พึ่งและเป็นความหวังของประชาชนมากขึ้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะมีคุณภาพและมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นมีบทบาทโดดเด่น เฉพาะบุคคลและได้รับการยอมรับมากขึ้น ประชาธิปไตยจะสามารถพัฒนาไปได้ในระดับหนึ่ง และหากจะยังไม่สามารถ เป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงได้แล้วอาจเนื่องมาจากสาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือ สภาพแวดล้อมภายในสังคม เช่น ผู้มีอำนาจทางการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ รวมทั้งโครงสร้างการบริหารของหน่วยงานในระดับต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาและอุปสรรค

สภาพการเมืองการปกครองของไทยมีแนวโน้มที่จะ เปลี่ยนแปลงตามที่กล่าวแล้วข้างต้น ส่วนจะมีการ เปลี่ยนแปลงมากน้อย เพียง ไหนขึ้นอยู่กับตัวแปรหรือปัจจัยอื่น ๆ อีกมากมาย อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาดังกล่าว หอจะ เป็นแนวทางได้อย่างกว้าง ๆ ว่าการเมืองการปกครองของไทย จะมีทิศทางไปในทางใดในพุทธศักราช 2542

ดังนั้นการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาภาคบังคับ จึงควรจัดให้สอดคล้องกับสภาพการเมืองการปกครองที่มีแนวโน้มที่จะ เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต เพื่อประสิทธิภาพในการพัฒนาคุณภาพคน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมให้มีความสามารถในการรู้จักตนเองชีวิตและสังคม รวมทั้งการปรับตัวให้ เข้ากับสภาวะการ เปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ สุมินทร์ จุฑาทนุ (2529) กล่าวว่า การจัดการศึกษานั้นถือว่าเป็นจักรกลในการผลิตบุคลากรให้ เป็นผู้มีความรู้และความรับผิดชอบในด้านต่าง ๆ เพื่อที่จะสร้างสรรค์สังคมนั้นต่อไป หากต้องการให้การ เมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยพัฒนา จึงจำเป็นต้องอาศัยการศึกษา เป็น เครื่องมือ เพราะการศึกษาช่วยฝึกอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีความรู้ ความ เข้าใจทางการเมืองและการ เมืองในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนต้องมีการศึกษาดี (วิทยุ ๙๕.๕, 2530)

เพื่อให้การจัดการศึกษา เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ทั่วไปของการพัฒนาการศึกษาที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) ว่า เพื่อพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ความคิด คุณธรรม พละนาถมิที่สมบูรณ์ มีทักษะในการประกอบอาชีพ เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและ เป็นกำลังในการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ จึงควรจัดระบบการการเรียนด้านประชาธิปไตยให้สอดคล้องกับสภาพการเมืองการปกครองที่กำลัง เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นจึงสมควรมีการ เปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาในส่วนของ จุดมุ่งหมายทางการศึกษาและหลักสูตรให้มีความนำสมัยอยู่เสมอ เพราะผลผลิตทางการศึกษาต้องอาศัยระยะเวลาไม่น้อยกว่า 6 ปี

หากจัดการศึกษาโดยมีจุดมุ่งหมายทางการศึกษาหลักสูตรและประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันแล้ว ผลผลิตทางการศึกษาอีก 6 ปีข้างหน้าจะไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมในขณะนั้น จึงเหมือนกับล้าสมัย ไม่ทันเหตุการณ์ ดังนั้นการจัดการศึกษา การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ จึงต้องให้ความนำสมัยดังได้กล่าวมาแล้ว และเนื่องจากการปลูกฝังความรู้ที่จำเป็นขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับประชาธิปไตยนั้น จำเป็นต้องบรรจุประสบการณ์การเรียนรู้ตามที่ได้เสนอแล้วข้างต้นลงในการศึกษาภาคบังคับ และการศึกษาภาคบังคับในระยะเวลา 6 ปี ไม่น่าที่จะสามารถปลูกฝังความรู้พื้นฐานด้านประชาธิปไตยได้เพียงพอ จึงควรที่จะขยายการศึกษาภาคบังคับออกไปอีก เพื่อที่จะได้ปูพื้นฐานประชาธิปไตยให้แก่นักเรียนได้อย่างมั่นคงและเต็มที่

## 2. บุคลิกภาพของคนไทยที่จะส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตย ในพุทธศักราช 2542

จากผลการศึกษาพบว่า คนไทยควรมีความรู้ความสามารถ เข้าใจสิ่งต่าง ๆ และสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับผลงานของ วีรยุทธ วิเชียรโชติ (2511) พจน์ สะเพียรชัย (2516) สุนทร จันทรตรี (ม.ป.ป.) ที่กล่าวว่า บุคลิกภาพที่จำเป็นสำหรับคนไทยคือ มีความรับผิดชอบ ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักประมาณตน สวมรอบคอบในการแก้ปัญหา นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับผลงานของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2523) ยุพดี กะจะวงษ์ (2526) และฉันทนา ธิญะเศรษฐ์ (2530) ที่กล่าวว่า คนไทยควรมีบุคลิกภาพดังนี้คือ มีความคิดเป็นของตนเอง รู้จักปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ เป็นผู้ทันต่อเหตุการณ์และเข้าใจสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศได้

ในเรื่องสิทธิและหน้าที่ ผลการศึกษาพบว่า คนไทยควรรู้จักสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยและตระหนักในสิทธิทางการเมืองที่มีอยู่ และใช้สิทธินั้นด้วยความสำนึกตามหลักการประชาธิปไตย สอดคล้องกับผลงานของวีรยุทธ วิเชียรโชติ, พจน์ สะเพียรชัย, นवलเพ็ญ วิเชียรโชติ และวีรยุทธ วิเชียรโชติ (2517) และสุนทร จันทรตรี ที่กล่าวไว้ว่า บุคลิกภาพประชาธิปไตยที่จำเป็นสำหรับสังคมไทยประการหนึ่งคือ การรู้จักขอบเขต กติกา สำนึกในหน้าที่ ใช้เสรีภาพในขอบเขตและการ เป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย

ส่วนในประเด็น เรื่องการทำงานกลุ่ม จากผลการศึกษาพบว่า คนไทยควรมีทักษะในการทำงานกลุ่มอย่าง เป็นระบบและพยายามพัฒนากลุ่มของตนให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับ วีรยุทธ วิเชียรโชติ (2511) พจน์ สะเพียรชัย (2516) นवलเพ็ญ วิเชียรโชติ และวีรยุทธ วิเชียรโชติ (2517) สุนทร จันทรตรี (ม.ป.ป.) และยุพดี กะจะวงษ์ (2526) ที่ได้ศึกษา

พบว่า คนไทยควรมีสამัคคีธรรม คือ การร่วมปรึกษาหารือ วางแผนในการทำงานร่วมกัน ตัดสินใจร่วมกัน รู้จักวิธีประสานประโยชน์ มีสำนึกในการทำงานร่วมกันและรู้จักการทำงานที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

นอกจากนั้นผลการศึกษายังพบอีกว่า คนไทยต้องรู้จักวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเป็นจริง ซึ่งสอดคล้องกับนวนิยาย วิเชียรโชติ และวีรยุทธ วิเชียรโชติ (2517) และยุพดี กะจะวงษ์ (2526) ที่พบว่า นอกจากคนไทยจะต้องมี คารวะธรรม สามัคคีธรรม วินัยธรรม คุณธรรม และสันติธรรมแล้วบุคลิกภาพที่คนไทยควรมีอย่างยิ่งอีกประการหนึ่งคือ บัญญาธรรม นั่นคือ การใช้สติปัญญาในรูปของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เป็นหลักในการพัฒนาความคิด คิดแบบวิเคราะห์และสร้างสรรค์ รู้จักวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล

จากผลการศึกษาดังกล่าว ผู้เชี่ยวชาญทางการ เมืองการปกครองมีทรรศนะตรงกันว่า บุคลิกภาพของคนไทยที่จะส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตย ในพุทธศักราช 2542 ควรมีลักษณะดังนี้ คือ มีความรู้ความสามารถ เข้าใจสิ่งต่าง ๆ และสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้ รู้จักสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยและตระหนักในสิทธิทางการเมืองที่มีอยู่และใช้สิทธินั้นด้วยความสำนึกตามหลักการประชาธิปไตย มีทักษะในการทำงานกลุ่มอย่าง เป็นระบบและพยายามพัฒนากลุ่มของตนให้มีประสิทธิภาพ รู้จักวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเป็นจริง

การศึกษาในฐานะที่เป็น เครื่องมือในการฝึกอบรมประชาชนให้ เป็นผู้มีความรู้ความ เข้าใจทางการเมือง มีบุคลิกภาพและวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย เพื่อที่จะส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นทั้งในสาระและรูปแบบตามหลักการประชาธิปไตย จึงควร กำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่สอดคล้องกับบุคลิกภาพของคนไทยที่เอื้อต่อระบอบประชาธิปไตย ดังผลการศึกษาที่ได้กล่าวข้างต้นแล้ว เพื่อจะได้พัฒนาคนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และ เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศและระบอบประชาธิปไตยในอนาคต

อย่างไรก็ตามจะเห็นว่า เป้าประสงค์และจุดหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 โดยเฉพาะจุดหมายในข้อที่ 1 คุณสมบัติที่ต้องการ เน้น



การศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง การปกครอง เป็นหลัก ซึ่งความเปลี่ยนแปลงนี้จะ เป็นตัวบ่งชี้ขอบ เขตและแนวทางของการจัดการศึกษา

3.2 การเรียนการสอน จากผลการศึกษาพบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีทรรศนะตรงกันว่า จำเป็นต้องให้นักเรียน เรียนรู้เกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตยในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ให้สอดคล้องกันและควรส่งเสริมให้นักเรียนได้รับรู้หรือมีบทบาทในเรื่องการเมืองการปกครอง ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ รวมทั้งการถ่ายทอดคุณค่าความเป็น "คนของสังคม" ให้แก่นักเรียน มิใช่มุ่งแต่การถ่ายทอดความรู้เท่านั้น

การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพประชาธิปไตยให้แก่นักเรียนนั้น เป็นสิ่งที่ทางโรงเรียน และครูผู้สอนจะต้องปฏิบัติ เพราะหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ได้กำหนดให้โรงเรียนสอนความรู้พื้นฐานประชาธิปไตยให้นักเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและสอดแทรกในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ องค์ประกอบสำคัญส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตย คือการฝึกฝนให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ด้วยวิธีการกระบวนกรกลุ่ม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2528) นอกจากนี้ Mork Gordon (1971) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้านประชาธิปไตยว่า ควรมีการจัดประสบการณ์ประชาธิปไตย เช่น การเลือกตั้งให้นักเรียนได้มีส่วนร่วม เพื่อสร้างความรู้สึกรู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมนั้นให้แก่นักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาข้างต้น

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังปรากฏว่า ผู้เชี่ยวชาญมีทรรศนะตรงกันว่า การเรียนการสอนควร เน้นกิจกรรมที่นักเรียนได้ทำงานร่วมกัน เป็นกลุ่ม การประสานงานระหว่างสมาชิกกลุ่มโดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับเกรียง กิริติกร (2517) กรมสามัญศึกษา (2518) สันติ ธรรมบำรุง (2523) และ Mork Gordon (1971) ที่เห็นว่าควรให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการทำงาน เป็นกลุ่มในกิจกรรมต่าง ๆ

ส่วนในประเด็นเรื่องการใช้สื่อการสอน ผลการศึกษพบว่า ควรเน้นการใช้สื่อการสอนจากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ซึ่งในอนาคต ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีจะมีมากขึ้น และทำให้สื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ผลิตผลงานที่มีคุณภาพ และทันสมัย ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของยุพดี กะจะวงษ์ (2526) ที่พบว่า จะมีการนำเอา

ข้อย่อยที่ 1.2 มีวินัยในตนเอง มุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ

1.4 รู้จักคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

1.7 รู้จักทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ โดยรู้จักเป็นผู้ให้ ผู้รับ ผู้นำ ผู้ตามที่ดี

จุดหมายในข้อที่ 3 ชีวิตที่สงบสุข

ข้อย่อยที่ 3.1 รู้จักปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม สิ่งแวดล้อมและ  
วิทยาการใหม่ ๆ

จุดหมายในข้อที่ 4 สมาชิกที่ดีของชุมชนและชาติ

ข้อย่อยที่ 4.1 เชื่อมมั่นในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุข

4.3 สำนึกในหน้าที่และสิทธิของตน

ได้มีการ เน้นบุคลิกภาพดังที่ผู้เชี่ยวชาญมีทรรศนะว่าควรส่งเสริมให้คนไทยมีบุคลิกภาพดังกล่าว จึงจะ  
เอื้ออำนวยในการพัฒนาประชาธิปไตยในพุทธศักราช 2542 ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า จุดหมายของ  
หลักสูตรประถมศึกษาดังกล่าวมีความนำสมัยและเหมาะสมในการฝึกอบรมผลิตผลทางการศึกษาใน  
ปี 2542 และควรมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงจุดหมายในข้ออื่น ๆ ให้มีความนำสมัย ในอีก 10 ปี  
คนไทยจะมีแต่คนที่มีคุณภาพที่สามารถร่วมกันพัฒนาสังคมประชาธิปไตยให้เจริญก้าวหน้าได้

3. แนวทางในการพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยแก่นักเรียนในการศึกษาภาคบังคับ  
พุทธศักราช 2542

3.1 การจัดการศึกษาภาคบังคับ จากผลการศึกษายปรากฏว่า ควรจัดการศึกษา  
ภาคบังคับให้สอดคล้องและต่อเนื่องทั้ง 3 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา  
โดยเฉพาะระดับประถมศึกษาควรปูพื้นฐานประชาธิปไตยให้มั่นคง และจำเป็นอย่างยิ่งที่ทางโรงเรียน  
ต้องจัดครู-อาจารย์ที่มีความรู้ ความชำนาญในหลักการประชาธิปไตยสอนในระดับต้น เพื่อ เป็นการ  
วางรากฐานที่มั่นคง

แนวคิด เกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้านประชาธิปไตยได้มีบรรจุไว้ใน  
หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 ซึ่งเป็นเพียงการให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับสถาบันและ  
รูปแบบต่าง ๆ ของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เท่านั้น ต่อมาได้มีการบรรจุประสบการณ์  
การเรียนรู้ด้านประชาธิปไตยในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 และกระทรวงศึกษาธิการ  
โดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้จัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้บริหารโรงเรียนและครูในโรงเรียนประถมศึกษาได้ยึดถือ เป็นแนวปฏิบัติ

อย่างไรก็ตามแม้ว่ากระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาพยายามอย่างยิ่งที่จะจัดการศึกษาในทุกระดับให้เอื้ออำนวยต่อการปกครองในระบบประชาธิปไตย แต่ในปัจจุบันนั้นปรากฏว่า การศึกษาของไทยตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และมหาวิทยาลัย ยังไม่ได้มีการปลูกฝังความเลื่อมใส และบุคลิกภาพประชาธิปไตยได้อย่างเต็มที่ ดังจะเห็นได้จากผลการสำรวจการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศ ในปีการศึกษา 2526 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พบว่ามีโรงเรียนประถมศึกษาหลายพันโรงได้พยายามจัดให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียน แต่มีหลายโรงเรียนที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จในเรื่องนี้เท่าที่ควร เพราะความสับสนของการจัดกิจกรรม ซึ่งเป็นผลให้เด็กนักเรียนไทยยังคงไม่ชอบแสดงออก ไม่กล้าโต้แย้งกับครูอาจารย์ แม้ในสิ่งที่ถูกต้อง (พฤทธิสาธิต ชุมพล, 2518) ดังนั้นจึงน่าที่จะมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาภาคบังคับ โดยเฉพาะหลักสูตร ซึ่งเป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนให้สามารถปลูกฝังความมีสำนึกและบุคลิกภาพประชาธิปไตยแก่นักเรียนได้อย่างเต็มที่ เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพคนที่จะส่งเสริมและสามารถพัฒนาการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยและประเทศให้เจริญก้าวหน้าต่อไปในอนาคต

จากผลการศึกษาข้างพบอีกว่า ควรจัดการศึกษาภาคบังคับให้เท่าเทียมกันทั้งในแง่วัสดุ อุปกรณ์ ครูผู้สอน รวมทั้งเทคโนโลยีในการสอน เพื่อเน้น "ความเสมอภาค" ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ยุพดี กะจะวงษ์ (2526) ที่พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคมวิทยามีทรรศนะว่า ในปีพุทธศักราช 2534 ต้องจัดการศึกษาให้มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทั้งในเมืองและในชนบท นอกจากนั้นในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 มีนโยบายที่จะจัดการศึกษาให้เสมอภาคและเท่าเทียมกันในทุกด้าน แต่ในสภาพความเป็นจริงยังไม่สามารถปฏิบัติได้ อย่างไรก็ตามก็ได้มีความพยายามอย่างเต็มที่ที่จะจัดการศึกษาภาคบังคับให้เป็นการศึกษาเพื่อปวงชนและให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนมากที่สุดในสภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป กระทรวงศึกษาธิการ ได้แสดงเจตนารมณ์ดังกล่าว โดยเสนอโครงการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานไปจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเน้นมาตรการยกเว้นการเก็บเงินบำรุงการศึกษา จัดหนังสือให้ยืมเรียน ทั้งนี้เป้าหมายในการจัดการศึกษาก็คือ การพัฒนาคน อย่างไรก็ตามในการวางแผนเพื่อจัด



อุปกรณ์หรือสื่อการสอนใหม่ ๆ มาใช้มากขึ้น เช่น การใช้เทปโทรทัศน์ วีดีโอเทป การนำอุปกรณ์การสอนใหม่ ๆ มาใช้จะช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ควรจัดให้มีการอบรมหรือการสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างครู-อาจารย์ในสังกัดต่าง ๆ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนที่ส่งเสริมบุคลิกภาพประชาธิปไตยให้นักเรียน อันเป็นพระประสงค์ของผู้เฒ่าชาวยุทธ เมืองการปกครอง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ยุพดี กะจะวงษ์ (2526) ที่พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคมวิทยามีพระประสงค์ว่า ควรมีการอบรมครูประจำการทั้งหมดอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ครูรู้ถึงสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ตลอดจนหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมความรู้ทั้งทางวิชาการ วิชาชีพและรู้จักนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาผลิตสื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ

4. บทบาทของครูในการส่งเสริมและพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยให้นักเรียน  
ในพุทธศักราช 2542

4.1 บทบาทของครูในการสอน จากผลการศึกษารายงานว่า ผู้เชี่ยวชาญมีพระประสงค์ว่า ครูควรมีบทบาทในการให้ความรู้แก่นักเรียนเกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตยและปลูกฝังความมีสำนึกในสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับผลงานของบุญรัตน์ ศิวเหลือง (2521) ที่ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการสอนว่า การอบรมสั่งสอนในนักเรียนเกิดความเจริญงอกงามทุก ๆ ด้าน คือ ทั้งในด้านให้ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และทัศนคติเกี่ยวกับประชาธิปไตย ครูจะต้องสั่งสอนอบรมให้นักเรียนรู้จักฐานะของตน ฐานะของบุคคลในสังคมและตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของแต่ละบุคคล เข้าใจหลักเสมอภาค หลักของเสรีภาพ ให้อยอมรับนับถือในตัวบุคคลและสถานที่ กับทั้งให้มีความสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างดี มีความสุขตามอุดมการณ์ของประชาธิปไตย นอกจากนั้นพรศักดิ์ ม่องแก้ว และ สายทิพย์ สุกดีพันธ์ (2526) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ครูสามารถสร้างการเรียนรู้ทางการเมืองแก่นักเรียนได้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม กล่าวคือ ทั้งโดยเนื้อหาวิชาที่สอนแก่นักเรียนและโดยวิธีการสอนและการปกครอง เด็กในโรงเรียน

จากผลการศึกษาพบว่า ครูควรมีบทบาทในการปลูกฝังให้นักเรียนแสวงหาความรู้และเชื่อถือในวิธีการหาเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ และครูควรจัดหารวบรวมเอกสารต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าและจัดกิจกรรมเกี่ยวกับประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับสุนทร จันทรรักษ์ (ม.ป.ป.) และยุพดี กะจะวงษ์ (2526) ที่กล่าวว่า ครูควรให้นักเรียนได้ฝึกฝนวิธีการแสวงหาความรู้และแก้ปัญหาด้วยตนเอง และจากผลการศึกษาที่พบว่า ครูควรนำประเด็นต่าง ๆ ให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยน

ความคิดเห็นหรือวิพากษ์วิจารณ์โดยใช้หลัก เหตุและผล สอดคล้องกับผลงานของ พรศักดิ์ ม่วงแก้ว และสายทิพย์ สุคติพันธ์ (2526) ที่กล่าวว่า ครูควรจัดสภาพการเรียนรู้การสอนโดยนำเหตุการณ์ ปัจจุบันที่เป็นปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม มาใช้เป็นบทเรียน ให้นักเรียนได้มีโอกาสฝึกทักษะในการวิเคราะห์วิจารณ์เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างมีเหตุมีผล ซึ่งจะช่วยสร้างให้นักเรียน เกิดความรู้ทางการ เมือง ในระบอบประชาธิปไตย

4.2 บทบาทในการชี้นำชุมชน จากผลการศึกษาพบว่า ครูควรให้ความรู้และ สร้างบรรยากาศความร่วมมือ แบบ "Two-way communication" ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในการจัดฝึกอบรมหรือการจัดโครงการต่าง ๆ แก่ชุมชน เช่น การอบรมเลี้ยงดู เด็กแบบประชาธิปไตย ให้แก่ผู้ปกครอง โครงการอาสาพัฒนาชุมชน รวมทั้งการ เป็นตัวอย่างที่ดีในการใช้สิทธิออกเสียง เลือกตั้ง เพื่อส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยแก่นักเรียนและชุมชน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับรายงานวิจัย ของคณาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ ทิพาพร วรรณประภา (2525) ที่ได้เสนอบทบาทของครูในการพัฒนาประชาธิปไตยไว้ว่า ครูมีบทบาท เป็นผู้นำท้องถิ่นในการถ่ายทอด ความคิดและแนะนำให้ชุมชน เข้าใจระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย จัดกิจกรรม เสริมแก่เยาวชน และประชาชนในท้องถิ่นในเรื่องการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และช่วยประสานงานระหว่าง ประชาชนกับหน่วยราชการต่าง ๆ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) ได้เสนอแนะเพิ่มเติมไว้ว่า วิธีที่ดีก็คือให้โรงเรียน เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชน โรงเรียนต้องจัด กิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความเป็นจริงในชุมชนและหาทาง เสริมสร้างความเป็น ประชาธิปไตยให้ เกิดแก่ประชาชนในชุมชนโดยจัดกิจกรรมของโรงเรียน ทั้งกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมอื่น ๆ ให้มีความสัมพันธ์ เกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมของชุมชนมากที่สุด

นอกจากนั้นโรงเรียนจะต้องมีบทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นตระหนักว่า โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน ดังนั้นโรงเรียนและชุมชน จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ต้อง เป็นทั้งผู้รับและผู้ให้ โรงเรียนและชุมชนควรร่วมมือกัน เพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้ เจริญก้าวหน้า

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะพบว่า เราสามารถจัดประสบการณ์การเรียนด้านประชาธิปไตย ทั้งด้านวิธีการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ ได้ และถ้าโรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศสามารถจัดได้ตาม ที่กล่าวมานี้แล้ว เยาวชนก็จะเติบโต เป็นประชากรที่มีบุคลิกภาพประชาธิปไตยและมีคุณภาพต่อไปใน อนาคต

5. เนื้อหาสาระและกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยที่ควรจัดให้นักเรียน  
ในการศึกษาภาคบังคับ พุทธศักราช 2542

5.1 การจัดเนื้อหาสาระ จากผลการศึกษาพบว่า ควรจัดระบบเนื้อหาให้เหมาะสม  
โดยเน้นให้นักเรียนเรียนรู้จากสิ่งง่าย และใกล้ตัว รวมทั้งให้นักเรียนเรียนรู้ทั้งระบบ มิใช่เรียนรู้  
เฉพาะส่วนหนึ่งส่วนใดของระบบ และความรู้เกี่ยวกับกฎหมายอาชญากรรม และกฎหมายแรงงานละเอียดมาก  
เกินไป ควรตัดทอนน้อยลงและสอน เฉพาะที่จำเป็นและสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับ พรศกคค. ผ่องแผ้ว และ  
สายทิพย์ สุคติพันธ์ (226) แรมสมร อยู่สถาพร (2530) และเทัญศิริ จีระเดชากุล (ม.ป.ป.)  
ที่ได้กล่าวไว้ว่า เนื้อหาวิชาควรครอบคลุมถึงการให้ความรู้ที่จำเป็นและมีคุณค่าแก่ผู้เรียน สร้างความ  
เข้าใจทางการเมืองให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะและความสามารถของผู้เรียนมากที่สุด

5.2 เนื้อหาสาระ จากผลการศึกษาปรากฏว่า ผู้เชี่ยวชาญทางการเมืองการ  
ปกครองมีทรรศนะตรงกันว่า ควรจัดเนื้อหาสาระต่อไปนี้มีบรรจุเพิ่มเติมลงในหลักสูตร

- 1). ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชีวิต สิ่งแวดล้อมและชุมชน
- 2). รัฐธรรมนูญและหลักการสำคัญ
- 3). บทบาทและหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ ในสถาบันทางการเมือง
- 4). สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและปัญหาต่าง ๆ ในปัจจุบันและ  
อนาคต
- 5). ลักษณะของนิกการ เมืองและพรรคการเมืองที่ดี
- 6). ความรู้เกี่ยวกับตนเองและการพัฒนาตนเอง
- 7). ประชาธิปไตย
- 8). สิทธิและเสรีภาพในสังคมประชาธิปไตย
- 9). การเลือกตั้งและการทุจริตทางการเมือง
- 10). ลักษณะและการสร้างสังคมประชาธิปไตยที่ดี
- 11). บุคลิกภาพประชาธิปไตย
- 12). ความรักในถิ่นที่อยู่
- 13). สิทธิมนุษยชน
- 14). การวิเคราะห์เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ชาติไทย
- 15). ประวัติศาสตร์ร่วมสมัย



16) การ เมือง เปรียบ เทียบ

17) กระบวนการผลิต

เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญทางการ เมืองการปกครองที่เสนอ เนื้อหาสาระดังกล่าวข้างต้น เป็นผู้ที่มิหรือเคยมีประสบการณ์การสอนในระดับอุดมศึกษา จึงมีทรรศนะค่อนเนื้อหาสาระที่จะ ส่ง เสริมและพัฒนาประชาธิปไตยแก่นัก เรียนทั้งในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาและ ระดับอุดมศึกษา

เนื้อหาที่เป็นประโยชน์มากในการที่จะส่ง เสริมประชาธิปไตยแก่นัก เรียน ในระดับ ประถมศึกษา คือ เนื้อหาเรื่อง ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชีวิต สิ่งแวดล้อมและชุมชน, รัฐธรรมนูญและหลักการสำคัญ, บทบาทและหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ ในสถาบันทางการเมือง, สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและปัญหาต่าง ๆ ในปัจจุบันและอนาคต, ลักษณะของนักการ เมืองและพรรคการเมืองที่ดี, ความรู้เกี่ยวกับตนเองและการพัฒนาตนเอง, ประชาธิปไตย, สิทธิและเสรีภาพในสังคมประชาธิปไตย, ลักษณะและการสร้างสังคมประชาธิปไตยที่ดี, บุคลิกภาพ ประชาธิปไตย, ความรักในถิ่นที่อยู่, สิทธิมนุษยชน

เนื้อหาที่เหมาะสมที่จะบรรจุในหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ควร เป็นเนื้อหาที่ ค่อนเนื่องจากระดับประถมศึกษาดังได้กล่าวแล้วข้างต้น โดยเฉพาะ เนื้อหาเรื่อง สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและปัญหาต่าง ๆ ในปัจจุบันและอนาคต, ลักษณะและการสร้างสังคม ประชาธิปไตยที่ดี และเรื่องสิทธิมนุษยชน ควร เน้นเป็นพิเศษ

ส่วน เนื้อหาเรื่อง การ เลือกตั้งและการทุจริตทางการเมือง ประวัติศาสตร์ร่วมสมัย การเมือง เปรียบ เทียบ และกระบวนการผลิต เนื้อหาเหล่านี้เหมาะสมค่อนการส่ง เสริมประชาธิปไตย ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและระดับอุดมศึกษา เพราะ เป็น เนื้อหาที่ยาก ซับซ้อนไม่เหมาะสม กับวุฒิภาวะและความสามารถของนักเรียนระดับประถมศึกษาที่จะเรียนรู้ โดยเฉพาะ เรื่องการ ทุจริตทางการเมืองนั้น เป็น เรื่องที่ต้องระมัดระวังมากเป็นพิเศษ ทั้งใน เรื่องการจัด เนื้อหาสาระ และกิจกรรมการเรียนการสอน เพราะ เป็น เรื่องที่จะทำให้ผู้เรียน เกิดทรรศนะคติที่ไม่ดีค่อนการ เมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น ผู้สอนจึงจำเป็นต้องยกตัวอย่างที่ดี ของการ ปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพื่อสร้างทรรศนะคติที่ดีค่อนระบอบประชาธิปไตยและสร้างความรู้สึ กที่จะสร้างสรรค์สังคมประชาธิปไตยแก่ผู้ เรียนค่อนไป

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2525) ได้กล่าวถึงลักษณะของ เนื้อหาที่มีผลต่อ ประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของบุคคล ไว้ว่า

1. ความสั้น-ยาวของ เนื้อหา เนื้อหาบาง เรื่องมีความซับซ้อนและผู้เรียนมีพื้นความรู้ เกี่ยวกับ เรื่องนั้นน้อย หากไม่ละเอียดย่อมทำให้ผู้เรียน เข้าใจได้ยากและหากละเอียดหรือยาว มากเกินไป อาจทำให้ผู้เรียนเกิดความ เบื่อหน่าย ซึ่งความสั้น-ยาวของ เนื้อหานี้ขึ้นอยู่กับความยาก ง่ายของ เนื้อหาด้วย

2. ความยาก-ง่ายของ เนื้อหา เนื้อหาที่ยากและง่าย เกินความสามารถของผู้เรียน ย่อมทำให้ผู้เรียนเกิดความ เบื่อหน่าย เนื้อหาที่ยากผู้เรียนต้องใช้เวลาเรียนรู้มากและไม่เกิด ประโยชน์ เพราะไม่สามารถทำความเข้าใจได้

3. ความมีประโยชน์และไม่มีประโยชน์ของ เนื้อหา ถ้าเนื้อหาใดมีประโยชน์ต่อผู้เรียน มาก ผู้เรียนก็จะเกิดความสนใจและสามารถเรียนรู้ได้ดี

ดังนั้น การจัด เนื้อหาต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ คือ

1. ความเหมาะสมกับพื้นความรู้เดิมของผู้เรียน ไม่ยากหรือง่าย เกินไป
2. การสื่อความหมายที่ง่ายและ เหมาะสมกับวัยและความสามารถในการ เรียนรู้ ของผู้เรียน

### 5.3 กิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตย

จากผลการศึกษาปรากฏว่า ผู้เชี่ยวชาญมีทรรศนะว่าควรส่งเสริมให้จัด กิจกรรม เหล่านี้ในห้องเรียน

- 1) การอภิปรายหาทางแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในห้องเรียน
- 2) คณะกรรมการนักเรียนประจำห้องเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น การรักษาความสะอาด การปกครองตนเอง
- 3) กิจกรรมวิเคราะห์ข่าวและ เหตุการณ์จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์
- 4) กิจกรรมจัดป้ายแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ
- 5) การสนทนาปัญหาบ้าน เมือง

จากผลการศึกษาที่สามารถนำกิจกรรมต่าง ๆ ไปใช้ในระดับประถมศึกษา ซึ่งจะเป็น การส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยในห้องเรียน กิจกรรมเหล่านี้คือ การอภิปรายทางแก้มือต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในห้องเรียน, คณะกรรมการนักเรียนประจำห้องเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น การรักษาความสะอาด การปกครองตนเอง, กิจกรรมวิเคราะห์ข่าวและเหตุการณ์จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์, กิจกรรมจัดป้ายแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งผลการศึกษาที่สอดคล้องกับ สุนทร จันทศรี (ม.ป.ป.) สันต์ ธรรมบำรุง (2523) และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) ที่ได้เสนอแนะกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างการทำงานในระบอบประชาธิปไตย คือ การทำงานเป็นกลุ่ม (คณะกรรมการ) กิจกรรมจัดป้ายแสดงความคิดเห็น กิจกรรมทำความสะอาดสถานที่ ส่วนกิจกรรมการสนทนาปัญหาบ้านเมือง ควรมีรูปแบบที่เหมาะสมที่สามารถนำมา ใช้ในการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาได้

นอกจากนั้น ผลการศึกษาพบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีทรรศนะว่าควรจัดกิจกรรม เหล่านี้ใน โรงเรียน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตย กิจกรรมดังกล่าวได้แก่

- 1) กิจกรรมการจัดนิทรรศการ
- 2) สภานักเรียน
- 3) ทศนศึกษาสถาบันการปกครองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ
- 4) การสัมมนามีปัญหาบ้านเมือง
- 5) กิจกรรมการจำลองรูปแบบการทำงานแบบรัฐสภา
- 6) กิจกรรมพบปะนักการเมืองในท้องถิ่นหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

กิจกรรมในโรงเรียนที่จะสามารถนำไปใช้ได้ในระดับประถมศึกษา ได้แก่ กิจกรรมการ จัดนิทรรศการ, สภานักเรียน, ทศนศึกษาสถาบันการปกครองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ซึ่งสอดคล้องกับสันต์ ธรรมบำรุง (2523) พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และสายทิพย์ สุคติพันธ์ (2526) ที่ได้เสนอแนะให้ครูจัดกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ สภานักเรียนหรือคณะกรรมการนักเรียน การทำงาน เป็นกลุ่ม

ส่วนกิจกรรมการสัมมนามีปัญหาบ้านเมือง, กิจกรรมการจำลองรูปแบบการทำงานแบบ รัฐสภาและกิจกรรมพบปะนักการเมืองในท้องถิ่นหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น เป็นกิจกรรมที่ เหมาะสมที่ควรจัดในระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา



จากเนื้อหาสาระและกิจกรรมต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมานี้จะสามารถปลูกฝังความรู้ ความสามารถพื้นฐานที่สำคัญในการที่จะสร้าง เสริมบุคลิกภาพประชาธิปไตยให้เกิดแก่นักเรียน เนื้อหาบางเรื่อง เช่น การเลือกตั้งและการทุจริตทางการเมือง ประวัติศาสตร์ร่วมสมัย, การเมืองเปรียบเทียบ, กระบวนการผลิต เนื้อหาเหล่านี้จำเป็นต้องจัดให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียน โดยยึดหลักการสร้างหลักสูตรและปรัชญาการศึกษาและหากจะมีการนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในด้านประชาธิปไตยในเรื่องของเนื้อหา สาระและกิจกรรมในลักษณะที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเกิดทัศนคติที่ดีต่อการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ดังนั้นผู้บริหารและครูผู้สอนจึงควร ตระหนักในเรื่องนี้ให้มาก นอกจากนั้นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อันหมายถึง การจัดเนื้อหา สาระและกิจกรรมรวมทั้งวิธีสอนของครูจะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับว่า การจัดนั้นเหมาะสมกับสภาพ การเปลี่ยนแปลงของสังคมหรือไม่ ซึ่งสภาพการนี้ก็จะเป็นตัวบ่งชี้ถึงจุดหมายทางการศึกษาและ หลักสูตรในทางตรงข้ามด้วย

#### ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรสนับสนุนให้มีการทำวิจัย โดยใช้เทคนิคเดลฟายให้แพร่หลายในทุกสาขาวิชา และในหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและเป็นแนวทางในการปรับปรุง การทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป
2. การใช้เทคนิคเดลฟาย ผู้วิจัยจำเป็นต้องมีทักษะและเทคนิคในการเก็บรวบรวม ข้อมูล การติดตามข้อมูล ซึ่งหากขาดเทคนิคดังกล่าว อาจทำให้งานวิจัยล่าช้า ดังนั้นผู้วิจัยที่ใช้ เทคนิคเดลฟาย จึงควรตระหนักในเรื่องนี้เพื่อประโยชน์ในการวางแผนการวิจัย
3. หน่วยงานทางการศึกษาควรนำผลการศึกษานี้ เป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดประสบการณ์ การเรียนในการศึกษาภาคบังคับในอนาคต
4. เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญทางการเมืองการปกครองที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติกลุ่มตัวอย่างว่า เป็นผู้ที่เป็นหรือเคยเป็นนักการเมืองและเป็นผู้ที่มี ประสบการณ์การสอนไม่ต่ำกว่า 5 ปี ในสถาบันอุดมศึกษาไทย คณะรัฐศาสตร์ ภาควิชาการปกครอง หรือสาขาวิชาการปกครอง ซึ่งอาจจะมีประสบการณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา ไม่เพียงพอ อาจจะไม่ได้นำถึงความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาที่เสนอแนะกับความเหมาะสมของ

วัยผู้เรียนเท่าที่ควร การจัดเนื้อหาในระดับประถมศึกษาจำเป็นต้องมีความชำนาญเป็นพิเศษในเรื่องของจิตวิทยาการเรียนการสอน ความพร้อมในการเรียนรู้และวุฒิภาวะของนักเรียนในระดับประถมศึกษา ซึ่งทำให้ผลการวิจัยบางประการมีลักษณะไม่เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียน ดังนั้นหากจะมีการนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ จึงควรคำนึงถึงการปรับและประยุกต์ให้เหมาะสมกับระดับของผู้เรียนเสียก่อน

5. ควรมีการศึกษาเรื่องการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้านประชาธิปไตยในการศึกษาภาคบังคับ โดยนำผลการวิจัยมาปรับให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียนโดยคำนึงถึงหลักการสร้างหลักสูตร เน้นในเรื่องความยาก-ง่ายของเนื้อหา ความสั้น-ยาวของเนื้อหา และความมีประโยชน์ของเนื้อหา

6. ควรมีการศึกษาเรื่องทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญทางการเมืองการปกครองที่เกี่ยวข้องกับการประถมศึกษาต่อประสบการณ์การเรียนรู้ด้านประชาธิปไตย ในแง่ของวิถีชีวิต ในการศึกษาภาคบังคับในอนาคต